

prof. dr hab. Rafał Molencki
Instytut Języka Angielskiego
Uniwersytet Śląski

Ocena rozprawy doktorskiej pani mgr Marty Łęckiej pt. *Charakterystyka bólu w chorobach układu ruchu z użyciem polskiej wersji kwestionariusza The Short-Form McGill Pain Questionnaire-2 (SF-MPQ-2)*
(205 stron wydruku komputerowego)

Przedstawiona do oceny praca doktorska pani mgr Marty Łęckiej jest bardzo solidnym opracowaniem tematyki opisu bólu w chorobach układu ruchu przy wykorzystaniu obiektywnych narzędzi naukowych. Ma ona charakter zdecydowanie interdyscyplinarny, gdyż Doktorantka umiejętnie łączy w niej wiedzę filologiczną, długie już doświadczenie w pracy ze studentami kierunków medycznych i w tłumaczeniu tekstów specjalistycznych z doskonałą znajomością problematyki medycznej i procedur naukowych charakterystycznych dla nauki o zdrowiu. Mamy tu do czynienia z udaną próbą zobiektywizowania zjawiska bólu, którego opis z natury rzeczy ma charakter subiektywny i nie do końca wymierny.

Z racji tego, że jestem filologiem moja ocena będzie skupiała się głównie na językowych i językoznawczych aspektach pracy p. mgr Łęckiej, a merytoryczną ocenę problemów medycznych ze względów oczywistych pozostawiam drugiemu recenzentowi powołanemu przez Wysoką Radę Wydziału Nauk o Zdrowiu Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach.

Rozprawa doktorska pani mgr Marty Łęckiej zbudowana jest z sześciu rozdziałów, bibliografii, streszczeń w językach polskim i angielskim oraz 15 załączników zawierających kolejne wersje kwestionariusza i inną dokumentację związaną z rozprawą. Pierwsze trzy rozdziały mają charakter teoretyczny i wprowadzają czytelnika w tematykę

rozprawy. W rozdziale pierwszym omówione jest kluczowe dla rozprawy pojęcie bólu, jego klasyfikacja, rozwój teorii i metody pomiaru ze szczególnym uwzględnieniem bólu w narządach ruchu. Rozdział drugi przedstawia założenia i cele pracy, a w rozdziale trzecim szczegółowo opisana jest metodologia badania, w tym prezentacja podstawowego narzędzia, którym jest powstały w Uniwersytecie McGilla w Montrealu w 1971 roku kwestionariusz SF-MPQ-2 i jego adaptacja na język polski przeprowadzona samodzielnie przez Autorkę rozprawy. Doktorantka także odnosi się tu i również w dalszej części badawczej rozprawy do wcześniejszych badań przeprowadzonych podobnymi metodami wśród pacjentów w innych środowiskach językowych i kulturowych.

Nie mam zastrzeżeń wobec części teoretycznej rozprawy. Pod względem zarówno treściowym, jak i formalnym została ona opracowana w sposób prawidłowy, zgodny z zasadami pracy naukowej. Doktorantka wykazała tu doskonałą orientację w literaturze językoznawczej, zwłaszcza w obrębie lingwistyki kognitywnej, która to teoria z powodzeniem zajmuje się już od pół wieku m.in. konceptualizacją różnorodnych pojęć abstrakcyjnych w różnych językach, także bólu. Widać w rozprawie, że Autorka zapoznała się z najważniejszymi, także najnowszymi, pracami z tej dziedziny językoznawstwa i dobrze wykorzystuje tę wiedzę w swoich wywodach.

Chociaż z założenia nie jest to praca językoznawcza, jako uzupełnienie rozdziału pierwszego zaproponowałbym jednak Autorce także odniesienie do słownikowych definicji terminu *ból* w języku polskim i jego angielskich odpowiedników (rodzimego germańskiego) *ache* i (zapożyczonego z francuskiego) *pain*, ewentualnie wskazanie różnic w znaczeniu i zakresach użycia tych terminów. Definicje słownikowe stanowią przecież już też jakąś formę opisu zjawiska – szczególnie polecałbym tu hasła z *Oxford English Dictionary* (<http://www.oed.com/>) oraz ze *Słownika języka polskiego*. W świetle omawianej w rozprawie teorii kognitywnej byłoby też warto spojrzeć na zmiany semantyczne tego słowa: średniowieczna angielszczyzna używała wyrazu *pain* w znaczeniu ‘kara’, pierwotnie zapożyczonym z francuskiego, a bardziej abstrakcyjny sens ‘ból’ wykształcił się później, co jest zgodne z ogólną konceptualizacją znaczeń słów od konkretnego, fizycznego do bardziej subiektywnego, abstrakcyjnego. Z kolei w niektórych językach słowiańskich, np. w czeskim pokrewne słowo *ból* oznacza tylko ‘żał, ból psychiczny’, a nie ‘ból fizyczny’, który po czesku brzmi *bolest*. Pożytecznym byłoby też prześledzenie rozwoju i pochodzenia znaczenia słowa *ból* w słownikach etymologicznych.

Uważam, że najcenniejszym wkładem Doktorantki w rozwój wiedzy o bólu jest doskonale opracowana i przemyślana adaptacja kwestionariusza SF-MPQ-2 na potrzeby badania w środowisku polskojęzycznym. Opierając się na wcześniejszych adaptacjach tego kwestionariusza na kilkadziesiąt języków (w tym tak odległych typologicznie i kulturowo od angielskiego czy polskiego językach jak chiński, japoński czy perski) pani mgr Łęcka wyszła ze słusznego założenia, że nie wystarczy przetłumaczyć treść kwestionariusza z języka źródłowego na docelowy, ale należy koniecznie uwzględnić rozmaite czynniki, przede wszystkim psychologiczne i kulturowe, aby takie narzędzie pomiarowe okazało się adekwatne dla przeprowadzenia w miarę obiektywnego badania pacjentów polskich. Korzystając z wcześniejszych doświadczeń, pani mgr Łęcka kompetentnie przygotowała własną i oryginalną wersję narzędzia badawczego.

Zasadniczą i nowatorską część rozprawy stanowią rozdziały 4-6, gdzie za pomocą wyżej opisanego narzędzia pomiarowego, a także kilku innych uznanych formularzy, Doktorantka przeprowadziła samodzielnie kilka różnych pomiarów bólu wśród właściwie dobranej grupy badawczej informatorów polskojęzycznych – 170 pacjentów. Jak już wspominałem wyżej, nie czuję się kompetentny oceniać aspekty medyczne badania, ale moim zdaniem dzięki konsekwentnie przeprowadzanym procedurom wyniki poszczególnych pomiarów mają charakter obiektywny. Obserwacje Doktorantki uważam za trafne i wnioski za przekonujące. Szczególnie ciekawe są analizy psychometryczne. W tym miejscu lekturę pracy ułatwiają liczne wykresy i tabele zbiorcze wykazujące m.in. różnice w odczuwaniu i opisie bólu w poszczególnych grupach płciowych i wiekowych, a także wynikające z rodzaju i przewlekłości schorzenia. Ważna i potrzebna jest też tabela licznych skrótów używanych w tekście rozprawy przedstawiona na początku pracy. Język prezentacji jest zwięzły, zrozumiały i konkretny, co stanowi dużą zaletę rozprawy.

Na uwagę zasługuje zebrana (i przeczytana) przez Autorkę bogata literatura przedmiotu obejmująca 242 prace w językach polskim i angielskim, w tym sporo prac opublikowanych w ostatnich kilku latach. Wolałbym jednak, aby końcowa bibliografia zamiast chronologicznie według kolejności pojawiania się poszczególnych pozycji w rozprawie była spisana w porządku alfabetycznym, co ułatwiłoby czytelnikowi i recenzentowi zarówno poruszanie się po tekście pracy, jak i odnajdywanie prac innych autorów, a także ewentualnych braków. Być może taki układ spowodowany jest specyfiką badań w ramach nauki o zdrowiu. W pracach humanistycznych zdecydowanie preferujemy układ alfabetyczny.

Reasumując, jestem przekonany, że rozprawa pani mgr Marty Łęckiej pt. *Charakterystyka bólu w chorobach układu ruchu z użyciem polskiej wersji kwestionariusza The Short-Form McGill Pain Questionnaire-2 (SF-MPQ-2)* **spełnia wymogi** stawiane pracom doktorskim w świetle art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami). Niewątpliwie stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie naukowej (w tym przypadku nauki o zdrowiu) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Uważam, że praca i jej wyniki stanowią ważny i społecznie pożyteczny przyczynek do badań nad problematyką i diagnostyką zjawiska bólu. W tej sytuacji wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności przewodu doktorskiego.

prof. dr hab. Rafał Molencki

Katowice, 11 grudnia 2017 roku